

17. Шаповал М. Шлях визволення. Суспільно-політичні нариси / М. Шаповал. – Прага-Берлін : Видавництво “Нова Україна”, 1923. – 70 с.

References

1. Andriievskiy V. Do kharakterystyky ukrainskykh pravyykh parti: Z dokladu, chytanoho 16–17/XII 1920 r., v ukrainskim viiskovim tabori v Raikhenbergu / V. N. Andriievskiy. – Berlin : [b. v.], 1921. – 24 s.
2. Bachynskiy Yu. Bolshevytska revoliutsiia i Ukraintsi. Krytychni zamitky / Yulian Bachynskiy. – Berlin : Vydavnytstvo “Ukrainskoho praporu”, 1925. – 48 s.
3. Bosyi M. Viacheslav Lypynskiy – ideoloh Ukrainkoi Trudovoi Monarkhii. – Toronto : Ukrainkyyi robitnyk, 1951. – 159 s.
4. Viacheslav Lypynskiy ta yoho doba: Naukove vydannia / [uporiad. T. Ostashko, Yu. Tereshchenko]. – Kyiv–Zhytomyr : Vydavnychiy tsentr KNU, 2007. – 390 s.
5. Halushko K. Konservator na tli doby: Viacheslav Lypynskiy i suspilna dumka yevropeyskykh “pravyykh” / K. Halushko. – K. : Tempora, 2002. – 288 s.
6. Kotsur V. Pytannia interpretatsii konservatyvnykh idei V. Lypynskoho / V. Kotsur, H. Kotsur // Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: Zbirnyk naukovykh statei. – Pereiaslav–Khmelnitskiy : [b. v.], 2009. – Vyp. 22. – S. 120–129.
7. Kotsur H. Viacheslav Lypynskiy i derzhavnytska shkola v ukrainskii istoriografii / H. Kotsur // Naukovi zapysky z ukrainskoi istorii: Zbirnyk naukovykh statei. – Pereiaslav–Khmelnitskiy : [b. v.], 2009. – Vyp. 22. – S. 111–119.
8. Lypynskiy V. Lysty do brativ–khlaborobiv. Pro ideiu i orhanizatsiiu ukrainskoho monarkhizmu. Pysani 1919–1926 r. / V. Lypynskiy. – Viden : [b. v.], 1926. – XLVIII + 580 s.
9. Lypynskiy V. Povne zibrannia tvoriv, arkhiv, studii: [u 25 t.: u 3 ser.] / V. Lypynskiy; holov. red. Ya. Pelenskiy; In–t yevrop. doslidzh. Nats. akad. nauk Ukrainy, Skhidnoievrop. doslid. in–t im. V. K. Lypynskoho (SShA). – K.; Filadelfiia : V–vo “Smoloskyp”, 2003. – T. 1: Lystuvannia (A–Zh) / red. : R. Zalutskiy, Khr. Pelenska. – 2003. – 959 s.
10. Lypynskiy V. Kham i Yafet. Z pryvodu desiatelykh rokovyn 16/29 kvitnia 1918 r. / V. Lypynskiy. – Lviv : Postup, 1928. – 30 s.
11. Lysiak–Rudnytskiy I. Mizh istoriieiu i politykoiu / I. Lysiak–Rudnytskiy. – Miunkhen : Vydavnytstvo “Suchasnist”, 1973. – 443 s.
12. Pachovskiy V. Ukraintsi yak narod / Vasyl Pachovskiy. – Niuyork : [b. v.], 1917. – 16 s.
13. Potulnytskiy V. Politychna doktryna V. Lypynskoho / V. Potulnytskiy // Ukrainkyyi istorychnyi zhurnal. – 1992. – № 9. – S. 37–45.
14. Riezniak V. Shliakhy zdobuttia ukrainskoi derzhavnosti (klasokratychna versii) / V. Riezniak // Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy : Zbirnyk naukovykh prats. – K., 2007. – Vyp. 34. (pidseriia “Kurasivskiy chytannia”). – S. 167–173.
15. Tysiacha rokiv ukrainskoi suspilno–politychnoi dumky. U 9–ty t. – T. 6. 90–ti roky XIX – 20–ti roky XX st. / [uporiad., prym. T. Hunchaka, R. Solchanyka]. – K. : Dnipro, 2001. – 520 s.
16. Ukrainkii politychni partii kintsia XIX – pochatku XX stolittia: prohramovi i dovidkovy materialy / [uporiad. V. F. Shevchenko ta in.]. – Kyiv : Feniks, 1993. – 336 s.
17. Shapoval M. Shliakh vyzvolennia. Suspilno–politychni narysy / M. Shapoval. – Praha–Berlin : Vydavnytstvo “Nova Ukraina”, 1923. – 70 s.

Kolisnichenko A. I., Doctor of Historical Sciences (the second academic degree after PhD in Ukraine), Professor, Department of Political Science, Petro Mohyla Black Sea State University (Ukraine, Nikolaev), kolisnichenko_chdu@mail.ru

Shkirchak S. I., Lecturer, Department of Political Science, Petro Mohyla Black Sea State University (Ukraine, Nikolaev), serhijshch@gmail.com

Role of civil society and state power in V. Lypynskiy's political concept

The article deals with the interaction between civil society institutions and public authorities in works of Viacheslav Lypynskiy (1882–1931). He is leading ideologist of Ukrainian conservatism. Author studies points of views of modern scientists connected with this problem. Author makes conclusions based on earlier researches, V. Lypynskiy's works and his conception of ideal state system. The following is noteworthy: Firstly, V. Lypynskiy has a statist position in problem of interaction between civil society and state power. Secondly, his position transforms from moderate (1917 – work “Draft Program of Ukrainian Democratic and Farming Party” / “Narys prohramy Ukrainkoi demokratychno–khlaborobskoi partii”) to less moderate (1922 – work “Ham and Japheth” / “Kham i Yafet”). Thirdly, state authority still dominates in organization of social processes. Fourthly, different parts of civil society, which, to

his mind, can exist in social system, should still be hierarchically and systematically organized.

Keywords: civil society, state power, Ukrainian political thought, Ukrainian conservatism, V. Lypynskiy.

Kolisnichenko A. I., doctor of historical sciences, professor of the department of political sciences, Black Sea State University (Ukraine, Nikolaev), kolisnichenko_chdu@mail.ru

Shkirchak S. I., lecturer of the department of political sciences, Black Sea State University (Ukraine, Nikolaev), serhijshch@gmail.com

Place of civil society and state power in the political doctrine of V. Lypynskiy

The article characterizes the interaction of civil society institutions and public authorities in the political doctrine of Viacheslav Lypynskiy (1882–1931). It is noted that in many modern studies of the legacy of V. Lypynskiy on this problem, the author comes to the following conclusions. In the question of the character of civil society and state power in the political doctrine of V. Lypynskiy, the author takes a statist position, which transforms from a more moderate one in the “Draft Program of the Ukrainian Democratic–Agrarian Party” (1917) to a less moderate one in the work “Ham and Japheth” (1922). In the relations of civil society and state power, the author notes the existence of different elements of civil society and state power, but their activity should not depart from the principles of hierarchy, systematization and public order.

Keywords: civil society, state power, Ukrainian conservatism, V. Lypynskiy.

* * *

УДК 329.12

Куц Г. М.,

доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політології, соціології та культурології, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), galyna.kuts@i.ua

LIBERALNE KREDO “LAISSEZ FAIRE”: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ЕКСПЛІКАЦІЇ

Лібералізм демонструє багатогранність своїх проявів, що зумовлено не лише специфікою його змістовних інтерпретацій в кожний епохальний період, але й особливостями втілення його ідей у різноманітних сферах людського буття. Завдяки ідейному арсеналу ліберального дискурсу, зокрема, проблематиці індивідуальних та політичних свобод, відбулося оформлення сучасного політичного ландшафту західних країн, що ставить на порядок дня проблему виявлення основних експлікацій ліберального кредо “laissez faire”.

Метою статті стало виявлення сутнісних параметрів ліберального кредо “laissez faire”. Для цього було використано сукупність системного, історичного та компаративного методів. Відстежено еволюцію змістовного наповнення концепту “лібералізму” та ліберального кредо “laissez faire”. Аргументовано, що в класичному лібералізмі кредо “laissez faire” стосувалося лише свободи в економічній сфері, тоді як сучасному лібералізму притаманне поступове освоєння нових сфер суспільної свободи, що розширило застосування ліберального кредо в нових вимірах суспільного буття.

Ключові слова: ліберальне кредо “laissez faire”, лібералізм, класичний лібералізм, сучасний лібералізм.

Актуальність виявлення сутнісних параметрів ліберального кредо “laissez faire” зумовлена насамперед багатозначністю феномену лібералізму, який відображає мозаїку політичного, економічного, соціокультурного, національного розмаїття країн Заходу. Актуальність проблеми також детермінована критикою лібералізму, що активізувалася у зв'язку з фінансово-економічною кризою у сучасному світі. Втім, критиці піддається весь корпус ідей лібералізму, а не лише його економічна експлікація. Разом з тим, саме завдяки ідейному арсеналу ліберального дискурсу, зокрема, проблематиці індивідуальних та політичних свобод, відбулося оформлення сучасного політичного ландшаф-

ту західних країн. Центральне місце у ліберальному дискурсі займає проблематика політичних та економічних свобод, природних прав індивіда, суспільного договору, громадянського суспільства тощо (Є. Бентам, І. Валлерстайн, Т. Г. Грін, Л. Т. Гобгауз, Дж. Локк, Л. фон Мізес, Дж. Ст. Мілль, А. Сміт, Г. Спенсер, А. де Токвіль, Ф. А. фон Хайек та ін.).

Метою статті стало виявлення сутнісних параметрів ліберального кредо “laissez faire”. Завдання статті полягає у виокремленні – в контексті порівняння основоположних ідей класичного та сучасного лібералізму – базових експлікацій ліберального кредо “laissez faire”.

Лібералізм – це суспільно–політична доктрина, що, базуючись на визнанні мирних методів управління та політичних свобод індивіда, обмежених дією законів, сприяє трансформаційним перетворенням політичного простору, детермінуючи зрушення та зміни еволюційного характеру задля здійснення суспільних реформ, метою яких є свобода особистості. Лібералізм – гнучка і динамічна система, яку можна розглядати і як комплекс принципів, що лежать в основі політичних стратегій, і як своєрідний засіб упорядкування політичного поля, і як спосіб орієнтації у суспільно–політичному бутті чи стилі діяльності.

Виникнення лібералізму зумовлене синтезом різноманітних ідей (філософські ідеї Просвітництва, політичні революції, зокрема, Велика Французька, руйнування феодальних відносин, промислово–технологічне переозброєння тощо), які в сукупності дали могутній поштовх для його становлення. У суспільно–політичному дискурсі також можна виділити ряд базових ідей, які сприяли появі лібералізму: ідея свободи, яка визріла в лоні філософії та стала центральною ідеологією лібералізму, ідеї суспільного договору, громадянського суспільства, державно–правового устрою, конституціоналізму, взаємовідносин індивіда та держави тощо.

Ліберальний світогляд визнає, у цілому, ідеал індивідуальної свободи в якості універсальної мети. Самоцінність індивіда, його відповідальність не лише перед суспільством, але й перед собою, право на самореалізацію кожного, вільний розвиток та самоствердження складають основу принципу свободи особистості, який є базовим для всього ліберального дискурсу.

Етимологічно поняття “лібералізм” пов’язане з поняттям “свобода” (від французького слова “liberalism”, яке походить від латинського терміну “liberalis” – вільний [2, с. 254]). Спочатку виникнув латинський термін “liber” (який означав: вільний, благородний, прямий, відвертий), а вже згодом утворилося латинське слово “liberalis”, яке означало “притаманний вільній людині”. Більш поглиблені етимологічні розвідки стосовно терміну “liber” виводять його походження від індоєвропейського слова “leudhro–s”, яке означає: “вільний, належний до повноправних членів племені” [2, с. 254]. Термін “leudhro–s”, будучи похідним від слів “leudho–” та “leudhi–”, що перекладаються як “народ”, лежить також в основі стародавнього слов’янського слова “ljudьje” – люди.

Цікавим є той факт, що термін “libera” вживали також стосовно характеристики тоги (“libera toga”) – одягу, що його надівали молоді римляни в день свого

повноліття. Тобто, назва одягу символічно вказувала не просто на повноліття, а на набуття людиною певного рівня свободи, який раніше був недосяжним. Зазначимо, що від назви цього одягу (“libera”) походить українське слово “ліврея” [2, с. 254].

Значення терміну “liber” виводить також на такі крайні прояви розуміння свободи як “свавільний, розгнуданий, розпущений”. Це значення найвірогідніше пов’язане з іменем древнього італійського бога оплодотворення “Liber”, якого згодом ототожнили з грецьким богом Ваххом – богом вина, що певним чином асоціюється з негативними проявами свободи. У стародавньому Римі відбувалися святкування, які носили назву Лібералії та були присвячені прославленню цього бога [5, с. 633]. Ці святкування припадали завжди на 17 березня і саме тоді молоді римляни, відмічаючи повноліття, одягали “libera toga”. Згодом “Liber” став вважатися богом вільних самоврядних міст, оскільки його ім’я було співзвучним терміну “libertas” (свобода) [10, с. 53].

Поняття “лібералізм” появилось у XVIII ст. [9, с. 403]. Спочатку цей термін вживали як синонімічний словам “великодушний”, “толерантний”, “дозвільний”, тобто, підкреслювалося, що ядром змістовного наповнення поняття лібералізму виступає вільний напрям думки чи діянь. Вперше стосовно означення політичного угруповання термін “ліберальний” з’являється у 1810 р. в Іспанії, що певним чином було зумовлено визвольною війною з Наполеоном. Політична партія, назвавши себе ліберальною, виступала за утвердження принципів конституціоналізму, причому, за основу нею було взято англійський варіант конституціоналізму [4, с. 204]. Згодом, під час іспанської революції 1820 р. лібералами стали називати людей, які виступали за конституційну монархію та за обмеження королівської влади. Цікавим є той факт, що індивідів з поглядами, протилежними ліберальним (які виступали за безмежну владу іспанського короля), називали “сервільними” (від слова “обслуга”), підкреслюючи їхні кардинально відмінні від лібералів погляди стосовно суспільно–політичного устрою [11]. Тобто, у різкому неприйнятті ідеї лібералізму адепти безмежної влади монарха згоджувалися навіть на зневажливу “рабську” номінацію, що можна пояснити лише страхом перед незвіданими суспільно–політичними новаціями.

У французькій мові термін “libéral” вживався ще в XII ст. (у значенні “щедрий”). У XIV ст. з’являється слово “libérer” (звільняти), у XV–XVI ст. – термін “libérateur” (визволитель), а у XVII ст. слово “liber” починають використовувати під час молитви на початку псалма “Libera me, Domine”. У політичному контексті термін “libéral” було вжито Наполеоном у прокламації 19 березня (10 листопада 1799 р.) [12, р. 435]. Термін “лібералізм” вперше зафіксовано у французьких джерелах у творях Бальзака в 1830 р.

Вперше в Оксфордському словнику поняття лібералізм було зафіксовано у 1816 р. [3, с. 71].

У XIX столітті – “золотому столітті” лібералізму – термін лібералізм міцно укорінився в політичному дискурсі, що було зумовлено появою у ряді країн Західної Європи партій “лібералів”. Втім, початок XX століття ознаменувався викоріненням лібералізму на

термінологічному рівні, що було детерміновано популярністю ідей соціалізму. Популярність соціалістичних ідей та пошуки ворога соціалізму сприяли появі теорій, які демонстрували явно негативне ставлення до лібералізму. Але перші спроби такого ворожого ставлення одразу ж винесли на поверхню проблему етимологічного характеру: походження терміну “лібералізм” від слова “свобода” не дозволяло висвітлювати його в суто негативному контексті. Тобто, в самому концепті було закладено етимологічно могутній позитивний заряд. Відповідно, в масовій свідомості нищівна критика лібералізму зі сторони adeptів соціалістичної ідеології означала автоматичне поповнення ними рядів противників людської свободи. Саме тоді соціалісти здійснили хитрий, підступний хід, поширюючи термін “капіталізм”, запозичений ними в концепції К. Маркса, замість “лібералізму”. Таким чином, у політичному дискурсі початку ХХ століття термін “лібералізм” був витіснений із широкого вжитку терміном “капіталізм” [6, с. 15–17], що, в принципі, спостерігається і сьогодні.

Основне завдання ліберальних реформ полягає в обмеженні втручання держави в приватне життя індивіда (державна – це “нічний сторож”, якого майже ніхто не помічає). Саме цього обмеження стосується ліберальне кредо “laissez faire” (з французької – давайте діяти; не втручайтесь).

Витоки ідей, що лягли в основу ліберального кредо “laissez faire”, можна виявити ще у філософських концепціях Античності. Ще від Сократа дійшли до нас ідеї щодо розуміння, з одного боку, людського розуму як базового орієнтиру для визначення найбільш оптимальних дій, а – з іншого – розуміння політичної діяльності як природної для людини [4, с. 204]. Перша ідея – стосовно пріоритетності розуму в осмисленні політичної діяльності (ідея раціоналізму) – була повністю підхоплена класичним лібералізмом та розвинута у сучасному лібералізмі. Другу ідею критикували ще античні філософи (Демокріт та Лукрецій), вважаючи політичне життя протиприродним. Таке ж неприйняття цієї ідеї – стосовно того, що політична діяльність є природною для людини – спостерігалось згодом і в класичному лібералізмі. Власне кажучи, сучасний ліберальний шаблон пріоритетності всіляких форм приватного життя, їхньої вищості у порівнянні з вимогами держави, бере свій початок саме у концепціях Демокріта та Лукреція. Це призвело не лише до звеличення приватного життя та протиставлення його державі, але й до зародження сумнівів відносно всілякої влади. Вважалося, що влада є штучною, протиприродною, з нею слід не просто миритися, її необхідно обмежувати задля процвітання свободи індивіда.

Спочатку ліберальне кредо “laissez faire” означало принцип невтручання державної влади лише в економічні відносини (як внутрішні, так і зовнішні) [8, с. 594–595]. Вперше ліберальне кредо було озвучене Лежандром (Legendre) в Ліоні у 1680 р. на зборах комерсантів, що були присвячені пошуку засобів активізації французької торгівлі та промисловості. В літературних джерелах ліберальне кредо “laissez faire” вперше зустрічається в 1736 р. у рукописних мемуарах маркіза Рене д’Аржансона – колишнього міністра іноземних справ при Людовіку XV.

У тогочасний період існував також більш широкий варіант ліберального кредо – “laissez faire et laissez passer”, що буквально перекладається як “давайте діяти і давайте проходити” та, в цілому, метафорично позначає прохання стосовно невтручання держави у приватні справи індивіда. Відомий також більш розширений варіант тогочасного вживання ліберального кредо: “laissez faire, laissez passer, le monde va de lui-même” (не втручайтесь, дайте дорогу, світ рухається сам по собі). Кредо “laissez faire et laissez passer” найчастіше вживалося в усній мові. Вперше воно було надруковане у статті французького економіста-фізіократа В. Мірабо “Зіпсованість легального устрою” (“La dépravation de l’ordre légal”) у журналі фізіократів “Ефемеріди громадянина” (“Éphémérides du Citoyen”) у 1768 р. У цій статті В. Мірабо при використанні формули “laissez faire et laissez passer” посилається на фізіократа В. Гурне як автора цього афоризму [8, с. 594–595]. Згодом це гасло скоротилося до більш короткого “laissez faire”, не втративши свого метафоричного значення. Існувала також англійська версія ліберального кредо “laissez faire”, запропонована Дж. Бентамом: “leave us alone” [3, с. 20]. Якщо буквальный її переклад означав “залиште нас самих”, то змістовне наповнення було аналогічним французькому варіанту ліберального кредо “laissez faire”.

Тлумачення ліберального кредо відрізнялося розмаїттям концептуальних експлікацій, що було зумовлено не лише культурно-історичними факторами, але й поглядами окремих теоретиків. Так, приміром, Дж. Локк та Дж. Медісон у розумінні ліберального кредо “laissez faire” віддавали перевагу урядові, який був би обмеженим у сфері діяльності (в цілях), але не в повноваженнях (засобах) [4, с. 204].

Певні відмінності спостерігаються при розумінні ліберального кредо “laissez faire” у концепціях класичного та сучасного лібералізму. У класичному лібералізмі вважалося, що держава покликана захищати приватне життя індивіда та свободу його дій (в рамках закону). Втім, слід обмежити об’єм та сфери її діяльності, встановлюючи межі поширення державної влади задля мінімізації втручання держави в приватне життя індивіда. Встановлення таких меж передбачає договірний характер відносин (“контрактуалізм”) між державною владою та індивідом, що виключає всілякі форми патерналізму. Верховенство закону (у контексті розуміння ліберального кредо “laissez faire”) вважалося у класичному лібералізмі інструментом соціального контролю, а конституційні механізми – гарантією індивідуальної свободи. У цілому, в дискурсі класичного лібералізму ліберальне кредо “laissez faire” означало принцип невтручання державної влади лише в економічні відносини (як внутрішні, так і зовнішні).

Для сучасного лібералізму домінантною стала ідея державного регулювання соціальної сфери, через що його інколи називають “етатистською” формою лібералізму. Отже, ліберальне кредо “laissez faire” знало суттєвого переосмислення. Так, приміром, основні акценти концепції Т. Г. Гріна зосереджені на необхідності регулювання державою окремих соціальних сфер, зокрема, системи освіти та охорони здоров’я. На його думку, “закон або держава мають забезпечити якнайбільше гарантій, щоб юні громадяни

мали здоров'я і знання, необхідні їм для реалізації справжньої свободи" [1, с. 684]. Проповідуючи певний інтервенціонізм (державне втручання), Т. Г. Грін послідовно виступав з критикою радикального сприйняття ліберального кредо "laissez faire".

Крім того, у дискурсі сучасного (соціального) лібералізму було відкинуто орієнтацію окремих лібералів на крайній індивідуалізм, що межує з егоїзмом. Визнавалося, що ідеологема "рівності можливостей" спрацьовує лише стосовно тих індивідів, у яких приблизно однакові природні задатки та умови соціалізації. Але існують і такі люди, яким від природи не притаманна активність для самореалізації. Існують також хворі люди або люди з обмеженими потребами. Оскільки доктрина класичного лібералізму не враховувала інтереси таких індивідів, відбулася соціалізація лібералізму, спрямована на посилення відповідальності держави за малозабезпечених людей. Відповідно, кредо лібералізму "laissez faire" вимагало суттєвого переосмислення стосовно соціальної сфери, оскільки стало вважатися, що держава має взяти на себе зобов'язання щодо її регулювання. Це вимагало зміни ставлення до держави, яка стала уже сприйматися в якості інструменту розширення свободи, а не її обмеження. Відносини між державою та індивідом стали набувати партнерського забарвлення.

Поступки сучасного лібералізму стосовно державного регулювання соціальної сфери суспільства були також викликані необхідністю зменшення або й нівелювання розриву в доходах окремих соціальних груп та забезпечення реальної рівності не лише можливостей, але й умов (приміром, у царині освіти). Фактично цим виправдовувалося втручання держави в соціальну сферу.

У дискурсі сучасного лібералізму набула також актуальності ідея плюралізму. Адже вперше сучасний лібералізм отримав бойове хрещення, продемонструвавши свої можливості у релігійній площині, коли став на шлях обмеження впливу релігійної політики держави, формулою якої була теза "одна держава – одна релігія". Натомість, лібералами була підтримана теза "одна держава – багато релігій" [4, с. 204], що продемонструвало орієнтацію сучасного лібералізму на плюралістичний світогляд. Згодом аналогічну підтримку отримала і сфера підприємництва.

Концепція плюралізму стала своєрідним містком між класичним та сучасним лібералізмом [7, с. 44–45]. Згідно з цією концепцією у суспільстві існує багато джерел влади, які готові здійснювати контроль над громадянами. У цьому контексті уряд слід розглядати як один із багатьох центрів влади. Саме тому в сучасному лібералізмі змістилися акценти із проблеми обмеження влади держави (на чому базується кредо лібералізму "laissez faire") на проблему забезпечення динамічної рівноваги між різними центрами влади.

Таким чином, якщо у класичному лібералізмі втручання держави в соціальну сферу було обмеженим, то для сучасного лібералізму домінуючою стала ідея державного регулювання соціальної сфери, через що його інколи називають "етатистською" формою лібералізму. Відповідно, з однієї сторони, спостерігалось звуження застосування ліберального кредо "laissez faire". З іншої сторони, якщо в класичному лібералізмі ліберальне

кредо "laissez faire" стосувалося лише свободи в економічній сфері, то сучасному лібералізму притаманне поступове освоєння нових сфер суспільної свободи, що розширило застосування ліберального кредо "laissez faire" в нових вимірах суспільного буття. У сучасний період спостерігається зміщення акцентів із проблеми обмеження влади держави (на чому базується ліберальне кредо "laissez faire") на проблему забезпечення динамічної рівноваги між різними центрами влади, що, в свою чергу, актуалізувало ідею консенсусу.

Список використаних джерел

1. Грін Т. Г. Ліберальне законодавство і свобода контракту / Томас Гілл Грін // Демократія: антологія; [упоряд. О. Проценко]. – К.: Смолоскип, 2005. – XXVIII. – 1108 с.
2. Етимологічний словник української мови: в 7 т. / [АН УРСР. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; редкол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін.]. – К.: Наукова думка, 1989. – Т. 3: Кора–М. – 552 с.
3. Заблоцький В. П. Лібералізм: ідея, ідеал, ідеологія: [моногр.] / В. П. Заблоцький. – Донецьк: Янтра, 2001. – 367 с.
4. Звеспер Дж. Лібералізм / Джон Звеспер // Енциклопедія політичної думки; [пер. з англ. / редкол.: К. Сігов та ін.]. – К.: Дух і Літера, 2000. – 472 с.
5. Либералии // Энциклопедический словарь. Томъ XVIII: Ледь–Лопаревъ / [Издатели: Ф. А. Брокгаузъ (Лейпцигъ), И. А. Ефронъ (С.–Петербургъ)]. – С.–Петербургъ: Типо–Литографія И. А. Ефрона, 1896. – 960 с.
6. Мизес Л. фон. Либерализм в классической традиции / Людвиг фон Мизес; [пер. с англ.]. – М.: ООО "Социум", ЗАО "Издательство "Экономика", 2001. – 239 с.
7. Ровдо В. В. Идеология либерализма / В. В. Ровдо // Мировые политические идеологии: классика и современность / Ровдо В. В., Чернов В. Ю., Казакевич А. Н.; под общ. ред. В. Ю. Чернова. – Минск: Тонпик, 2007. – 272 с.
8. Струве П. Б. Laissez faire et laissez passer / П. Б. Струве // Энциклопедический словарь. Томъ XVIII: Ледь–Лопаревъ / [Издатели: Ф. А. Брокгаузъ (Лейпцигъ), И. А. Ефронъ (С.–Петербургъ)]. – С.–Петербургъ: Типо–Литографія И. А. Ефрона, 1896. – 960 с.
9. Філософський словник соціальних термінів / [під заг. ред. В. П. Андрущенко]. – Київ–Харків: Корвін, 2002. – 672 с.
10. Штаерман Е. М. Либер / Е. М. Штаерман // Мифы народов мира. Энциклопедия: в 2 т. / [гл. ред. С. А. Токарев]. – М.: Советская энциклопедия, 1992. – Т. 2: К–Я. – 719 с. – ил.
11. Шульга С. СМИ: о совместимости христианских и либеральных идей [Электронный ресурс] / Светлана Шульга. – Режим доступа: <http://news.invictory.org/issue13662.html>.
12. Dictionnaire étymologique de la langue française / [par Albert Dauzat]. – Paris: Librairie Larousse, 1938. – 824 p.

References

1. Green T. H. Liberal'ne zakonodavstvo i svoboda kontraktu / Thomas Hill Green // Democratia: antologia; [uporyad. O. Protsenko]. – K.: Smoloskyp, 2005. – XXVIII. – 1108 s.
2. Etymolohichnyj slovnyk ukrajyns'koyi movy: v 7 t. / [AN URSR. Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni; redkol. O. S. Mel'nychuk (gol. red.) ta in.]. – K.: Naukova dumka, 1989. – T. 3: Kora–M. – 552 s.
3. Zablots'kyj V. P. Liberalizm: ideya, ideal, ideologia: [monogr.] / V. P. Zablots'kyj. – Donetsk: Yantra, 2001. – 367 s.
4. Zvesper Dzh. Liberalizm / Dzhon Zvesper // Entsyklopedia politychnoyi dumky; [per. z angl. / redkol.: K. Sigov ta in.]. – K.: Duh i Litera, 2000. – 472 s.
5. Liberaliyy // Entsyklopedicheskiy slovar'. Tom XVIII: Led'e–Loparev / [Izdateli: F. A. Brokgauz (Leyptsig), I. A. Efron (S.–Peterburg)]. – S.–Peterburg: Tipo–Litografia I. A. Efrona, 1896. – 960 s.
6. Mizes L. fon. Liberalizm v klassicheskoy traditsiyi / L. Fon Mizes; [per. s angl.]. – M.: ООО "Sotsium", ЗАО "Izdatel'stvo "Ekonomika", 2001. – 239 s.
7. Rovdo V. V. Ideologia liberalizma / V. V. Rovdo // Mirovye politicheskie ideologii: klassika i sovremennost' / Rovdo V. V., Chernov V. Y., Kazakevich A. N.; pod obshch. red. V. Y. Chernova. – Minsk: Tonpik, 2007. – 272 s.
8. Struve P. B. Laissez faire et laissez passer / P. B. Struve

// Entsyklopedicheskiy slovar'. Tom XVIII: Led'e-Loparev [Izdateli: F. A. Brokgauz (Leypstsig), I. A. Efron (S.–Peterburg)]. – S.–Peterburg: Tipo–Litografiya I. A. Efrona, 1896. – 960 s.

9. Philosoph's'kiy slovnyk sotsial'nyh terminiv / [pid zag. red. V. P. Andrushchenka]. – Kyiv–Kharkiv: Korvin, 2002. – 672 s.

10. Shtaerman E. M. Liber / E. M. Shtaerman // Mify narodov mira. Entsyklopedia: v 2 t. / [gl. red. S. A. Tokarev]. – M.: Sovetskaya entsyklopedia, 1992. – T. 2: K–Y. – 719 s. – il.

11. Shul'ga S. SMI: o sovместimosti hristianskih i liberal'nyh idey [Elektronnyj resurs] / S. Shul'ga. – Rezhym dostupu: <http://news.inviictory.org/issue13662.html>.

12. Dictionnaire étymologique de la langue française / [par Albert Dauzat]. – Paris: Librairie Larousse, 1938. – 824 p.

Kuts G. M., doctor of political sciences, associate professor, professor of the department of political science, sociology and cultural science of the Kharkiv National Pedagogical University by G. S. Scovoroda (Ukraine, Kharkiv), galyna.kuts@i.ua

Liberal creed “laissez faire”: the essence and main explication

Liberalism demonstrates the diversity of its manifestations, not only due to the specifics of his substantive interpretations in each epochal period, but also features the realization of his ideas in various spheres of human existence. Due to the ideological arsenal of liberal discourse, in particular, issues of individual and political freedoms has occurred in the political landscape design modern Western countries, which raises the problem of identifying the major explications of the liberal credo “laissez faire”.

The purpose of the article was to identify the essential parameters of the liberal credo “laissez faire”. Were used for this set of systematic, historical and comparative methods. Traced the evolution of the concept of substantive content “liberalism” and liberal credo “laissez faire”. Argued that classical liberalism's credo “laissez faire” correlated only with freedom in the economic sphere, whereas modern liberalism characterized by a gradual development of new areas of social freedom, which expanded the application of the liberal credo in new dimensions of social life.

Keywords: liberal credo “laissez faire”, liberalism, classical liberalism, modern liberalism.

Кут Г. М., доктор политических наук, доцент, профессор кафедры политологии, социологии и культурологии, Харьковский национальный педагогический университет им. Г. С. Сковороды (Украина, Харьков), galyna.kuts@i.ua

Либеральное кредо “laissez faire”: сущность и основные экспликации

Либерализм демонстрирует многогранность своих проявлений, что обусловлено не только спецификой его содержательных интерпретаций в каждый эпохальный период, но и особенностями воплощения его идей в различных сферах человеческого бытия. Благодаря идейному арсеналу либерального дискурса, в частности, проблематике индивидуальных и политических свобод, произошло оформление современного политического ландшафта западных стран, что ставит на повестку дня проблему выявления основных экспликаций либерального кредо “laissez faire”.

Целью статьи стало выявление сущностных параметров либерального кредо “laissez faire”. Для этого были использованы совокупность системного, исторического и компаративного методов. Отслежены эволюция содержательного наполнения концепта “либерализм” и либерального кредо “laissez faire”. Аргументировано, что в классическом либерализме кредо “laissez faire” соотносилось лишь со свободой в экономической сфере, тогда как для современного либерализма характерно постепенное освоение новых сфер общественной свободы, что расширило применение либерального кредо в новых измерениях общественного бытия.

Ключевые слова: либеральное кредо “laissez faire”, либерализм, классический либерализм, современный либерализм.

* * *

УДК 1:316.4

Дзьобань О. П., доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого (Україна, Харків), a_dzeban@ukr.net

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ПРОБЛЕМА ЕФЕКТИВНОСТІ

Ставиться мета філософського осмислення концептуальних основ проблеми ефективності діяльності органів державної влади, яка розглядається як соціально-економічна і політична категорія, що розкриває взаємозв'язок результативності діяльності органів влади, виражених техніко-економічними характеристиками й соціальними результатами. Доведено, що ефективність діяльності органів державної влади визначається не тільки величиною

економічного ефекту, а й, насамперед, соціально-політичними результатами діяльності органів влади. Обґрунтовується необхідність наукової розробки критеріїв ефективності діяльності органів державної влади та надійної системи науково-обґрунтованого їх оцінювання.

Ключові слова: державна влада, ефективність, діяльність, управління.

Останні події в Україні, пов'язані з зовнішніми та внутрішніми насильницькими спробами кардинально змінити державний устрій, посяганнями на територіальну цілісність держави особливо актуалізують питання, пов'язані з підвищенням ефективності діяльності органів державної влади, з якістю надаваних державою управлінських послуг. Гостра необхідність реформування української державності висуває на передній план проблему становлення адекватної системи державного управління, визначення параметрів, які сприяють підвищенню ефективності її діяльності.

Аналіз наукових джерел і практичний досвід життєдіяльності українського суспільства свідчать, що діяльність органів державної влади вкрай повільно набуває нових якостей, адекватних сучасним завданням і вимогам. Більше того, в такій діяльності розвиваються негативні тенденції, які знижують до мінімальної позначки ефективність цієї діяльності й авторитет державної влади. Багато перетворень носять поверхневий характер, зводяться до невиправдано частих реорганізацій державних органів. Тому, сьогодні проблема ефективності діяльності органів державної влади особливо актуалізується і метою даної статті є філософське осмислення концептуальних основ цієї проблеми.

Підвищення ефективності діяльності органів державної влади необхідно розглядати як міждисциплінарну методологічну проблему, засновану на цілому комплексі теорій, таких, як теорія організації, теорія управління, політологія, філософія, філософія права, політична соціологія, соціологія управління, культура, етика управління.

Є сенс виділити декілька концептуальних моделей підвищення ефективності роботи державної бюрократії та інститутів держави.

1. Підхід, заснований на концепції лідерства. Представники даного напрямку (Р. Стогділл, Р. Манн, К. Левін, Р. Лайкерт, Р. Хауз, П. Херсі, К. Бланшар, Ф. Фідлер, В. Врум, Ф. Йеттон, Д. Голман, К. Кешман, Р. Фішер, А. Шарп) пов'язують ефективність організації з лідерськими навичками, стилем управління, індивідуальними характеристиками і якостями керівників міністерств і відомств, системами їх підбору, оцінювання виконання завдань, мотивацією й професійним розвитком [1–6].

2. Підхід, що розвиває теорію веберівської раціональної бюрократії, в рамках якого увага акцентується на ієрархічній структурі та поділі адміністрування, функціональній спеціалізації, чітких правилах роботи, жорсткому регламентуванні професійної діяльності державних службовців, відділенні від власності, що створює необхідні передумови для ефективної роботи (М. Вебер, К. Зейфарт, М. Шпрондель, Г. Шмідт, А. Токвіль, Дж. Міллз, К. Маркс, Р. Брудер, Ф. Селзнік, С. Ліпсет, Т. Барнс, Г. Сталкер) [7–10].

3. Іншим підходом до ефективності діяльності є теорія життєвих циклів. Основна ідея цієї школи (П. Херсі, К. Бланшар, Ф. Модільяні, І. Адізес) полягає у взаємозв'язку ефективної роботи державних відомств